

ДО ОГЛЯДУ ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ ЛОБІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

BEFORE REVIEWING THE LEGAL PRINCIPLES OF LOBBYING ACTIVITIES IN UKRAINE

Дрозд О.Ю., д.ю.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри поліцейської діяльності
Національна академія внутрішніх справ,
orcid.org/0000-0002-4514-6594

Захаров А.В., к.ю.н.,
докторант
Науково-дослідний інститут публічного права,
orcid.org/0009-0003-1204-3040

Актуальність статті полягає в тому, що лобіювання, як і будь-яка інша правова діяльність, яка веде до виникнення, зміну чи припинення суспільно-правових відносин, відбувається з огляду на систему фундаментальних, основоположних правових засад – принципів. На сьогоднішній день вони лише частково закріплені Законом України «Про лобіювання» від 23.02.2024 №3606-IX у вигляді певного переліку, проте, повного опису їх правового змісту в цьому та інших юридичних документах не викладено. Метою статті є здійснення наукового огляду правових принципів лобістської діяльності на території України. Завдання статті, враховуючи поставлену мету включають в себе: 1) оцінку загально-наукової сутності категорії «принцип»; 2) проведення аналізу принципів в праві та виділення їх ключових ознак; 3) встановлення змісту та переліку правових принципів, які лежать в основі лобістської діяльності в Україні. В статті доведено, що категорія «принцип» характеризує будівний чинник, центральну закономірність функціонування механізму, основоположну ідею теорії чи вчення, відправну точку діяльності когось або чогось тощо. Спираючись на існуючі наукові розробки проаналізовано зміст та значення категорії «принципи права». Виділено її ключові особливості на підставі яких запропоновано відповідну дефініцію в аспекті лобістської діяльності, як систему фундаментальних, керівних, розчинених у законодавстві засадничих вимог згідно із якими має відбуватись функціонування інституту лобізму та передбачений ним тип лобістської діяльності. Висвітлено систему принципів з огляду на які відбувається лобізм. З'ясовано, що принципи, виходячи з положень загальної етимології та інших, неюридичних наук – це будівний чинник, центральна закономірність функціонування механізму, основоположна ідея теорії чи вчення, відправна точка діяльності когось або чогось тощо. Зроблено висновок, що науковий аналіз різних концепцій з приводу змісту, значення та особливостей правових принципів дав можливість сформулювати визначення даної категорії в царині лобістської діяльності. На нашу думку, це система фундаментальних, керівних, розчинених у законодавстві засадничих вимог згідно із якими має відбуватись функціонування інституту лобізму та передбачений ним тип лобістської діяльності.

Ключові слова: принципи права, принципи лобізму, фундаментальні чинники лобістської діяльності, правові принципи лобістської діяльності.

The relevance of the article lies in the fact that lobbying, as well as any other legal activity that leads to guilt, change and application of suspense legal documents, is carried out with a view to the system of fundamental, fundamental legal ambushes - principles. As of today, the stinks are more often enshrined in the Law of Ukraine "On Lobbying" dated 02.23.2024 No. 3606-IX in the form of a song, a protest, a full description of their legal position in this No other legal documents have been included. The purpose of this article is to provide a scientific review of the legal principles of lobbying activities on the territory of Ukraine. The prescribed statistics, the goal set by the doctor, include: 1) assessment of the fundamental scientific essence of the category "principle"; 2) carrying out an analysis of the principles in law and seeing their key features; 3) establishing the place and transfer of legal principles that underlie lobbying activity in Ukraine. The article proves that the category "principle" characterizes the everyday official, the central regularity of the functioning of the mechanism, the fundamental idea of the theory of science, the starting point of the activity of someone or something. Based on existing scientific developments, the place of the meaning of the category "principles of law" is analyzed. These key features have been seen on the basis of which a unique definition in the aspect of lobbying activity has been established, as a system of fundamental, important, divisions in the law of ambushers can be conveniently This is how the Institute of Lobbyism functions and transfers a type of lobbying activity to it. A system of principles has been elucidated with a look at how lobbyism is achieved. It is clear that the principles arising from the position of legal etymology and other, non-legal sciences are an everyday official, the central regularity of the functioning of the mechanism, the fundamental idea of the theory and today, it is valid point of activity for anyone or anything else. It has been summarized that the scientific analysis of various concepts from the drive of change, the significance of the particularities of legal principles, has made it possible to formulate the importance of this category in the realm of lobbying activity. In our opinion, this system of fundamental, important, divisions in the law of ambushes could be the basis for the functioning of the institution of lobbyism and the transfer of a type of lobbyist activity to it.

Key words: principles of law, principles of lobbying, fundamental principles of lobbying activity, legal principles of lobbying activity.

Актуальність теми. Лобіювання, як і будь-яка інша правова діяльність, яка веде до виникнення, зміну чи припинення суспільно-правових відносин, відбувається з огляду на систему фундаментальних, основоположних правових засад – принципів. На сьогоднішній день вони лише частково закріплені Законом України «Про лобіювання» від 23.02.2024 №3606-IX у вигляді певного переліку, проте, повного опису їх правового змісту в цьому та інших юридичних документах не викладено.

Стан дослідження проблеми. Проблема правових принципів займає центральне значення на сторінках теоретико-юридичної літератури. Вони виступають фундаментом, каркасом правового регулювання та здійснення юридично-значимих типів діяльності. Аналіз даної категорії проводився в роботах А.М. Колодія, М.В. Кравчука, М.С. Кельмана, Т.І. Фулей, М.В. Цвіка, Ю.С. Шемшученко та багатьох інших науковців. Втім, притаманність категорії практично всім сферам де виникають суспільно-

правові відносини є об'єктивною перепорою для висвітлення інтерпретацій та специфіки їх змісту в рамках них.

Метою статті є здійснення наукового огляду правових принципів лобістської діяльності на території України. Завдання статті, враховуючи поставлену мету включають в себе: 1) оцінку загально-наукової сутності категорії «принцип»; 2) проведення аналізу принципів в праві та виділення їх ключових ознак; 3) встановлення змісту та переліку правових принципів, які лежать в основі лобістської діяльності в Україні.

Наукова новизна дослідження. Наукова стаття є першим комплексним дослідженням в рамках якого проведено характеристику принципів права на яких будується лобістська діяльність в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до своєї етимології слово «принцип» означає наступне: 1) те, що лежить в основі певної теорії, вчення, науки, світогляду тощо; першооснова; 2) внутрішні переконання людини, практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в житті й діяльності; 3) особливість, покладена в основу створення або діяльності чого-небудь тощо [1, с.1086]. Комплексну оцінку категорії «принцип» провів у своєму дослідженні С.В. Шмаленя, який зробив акцент на філософському змісті цього поняття. На його погляд, з гносеологічної точки зору, категорія «принцип» тісно пов'язана з категоріями «закономірність», «сутність» та «ідея». Крім того вчений зауважив, що у логіці та психології принцип розглядається переважно як засада, основа, керівна ідея, вихідне положення будь-якого явища (вчення, організації, діяльності тощо), основоположне правило, першооснова реальної дійсності [2, с.105-106].

А.С. Конверський в процесі аналізу теоретичних та методологічних принципів науки дійшов до висновку, що це головне вихідне положення наукової теорії, що виступає як перше й найабстрактніше визначення ідеї як початкової форми систематизації знань. «Принцип не вичерпує всього змісту ідеї. Якщо в основі теорії лежить завжди одна ідея, то принципів може бути декілька. Ідеї та принципи створюють закони науки, що відбивають суттєві, стійкі та постійно повторювані об'єктивні внутрішні зв'язки між явищами, предметами, елементами, якостями. Принцип і категорії, що його розкривають, становлять сутність наукової теорії, а перші здогадки, формулювання гіпотези, попередні висновки висловлюються як тлумачення», – констатує автор [3].

Отже, принципи, виходячи з положень загальної етимології та інших, неюридичних наук – це будівний чинник, центральна закономірність функціонування механізму, основоположна ідея теорії чи вчення, відправна точка діяльності когось або чогось тощо.

У науці з державного управління, принципи – це прояви закономірностей у державному управлінні, що відображені у вигляді певних положень, які застосовуються в теоретичній і практичній діяльності людей у сфері державного управління. Найчастіше, це фундаментальні, науково обгрунтовані, а в певних випадках і законодавчо закріплені положення, відповідно до яких будується і функціонує система державного управління [4, с. 564].

Що стосується правової галузі то в рамках неї, відповідно до положень Великої української енциклопедії принципи – це керівні засади (ідеї), які визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин, а також виражають найважливіші закономірності і підвалини держави і права, однопорядкові із сутністю права, утворюють його основні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ладу. Принципи права спрямовують і надають синхронності усьому механізму правового регулювання суспільних відносин, розкривають місце права в суспільному житті і його розвитку. Є кри-

терієм законності і правомірності дії громадян і посадових осіб, адміністративного апарату й органів юстиції, мають велике значення для зростання правосвідомості населення, його культури й освіти. Юридичні принципи утворюють головний зміст права, перебирають на себе усі його властивості і функції: а) вони є нормативно-регулятивними, всезагальними, обов'язковими, об'єктивно-зумовленими, історичними й ідейно-політичними категоріями; б) мають соціальну функцію регулювання й охорони суспільних відносин; в) є самостійною юридичною категорією. Від юридичних норм їх відрізняє імперативність і безумовність, концентроване відображення у них найважливіших закономірностей суспільства [5].

За зауваженням Т.І. Фулей, принципи права, як правило, зводяться до наступних тлумачень: 1) принципи права – це основоположні ідеї, 2) це нормативні засади права, що визначають сутність і спрямованість правового регулювання. Вчений займає позицію, що принципи права – це нормативні засади позитивного права, що визначають сутність і спрямованість правового регулювання. Їм притаманні як ознаки, що властиві праву в цілому як регулятору суспільних відносин (нормативність; об'єктивна зумовленість; фіксація у зовнішніх формах права; забезпеченість), так і власні ознаки принципів права, що відображають їхню специфіку як особливості юридичної категорії (засадничість, концентрованість, високий ступінь абстрагування, внутрішня єдність, стабільність, примат щодо норм права, зворотна дія в часі) [6, с.9].

В дисертаційній роботі О.М. Руднева зауважується, що принципи права – це головні чинники, що визначають найважливіші структурні зв'язки у предметі, методі, механізмі правового регулювання всередині правової системи й поза нею (зв'язки із соціальним середовищем), які отримують офіційне і навіть неофіційне відображення у праві. Як регулятори суспільних відносин, вони мають також і загальну цілеспрямованість, бо багато в чому визначають перспективи розвитку не тільки права, а й суспільства, держави і тим самим сприяють усуненню прогалин або ж інших недоліків чинного законодавства. Взаємоузгодженість і взаємодія права його принципи можуть забезпечувати тому, що самі, незважаючи на системний і структурний поділ, є внутрішньо єдиними. Під їх об'єктивною обумовленістю треба розуміти їх відповідність характеру суспільних відносин, економічним, політичним, ідеологічним процесам, що відбуваються в суспільстві. Іншими словами, продовжує автор, принципи права – це такі правові явища, які безпосередньо пов'язують зміст права з його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких ця правова система побудована і які вона закріплює. Саме ця обумовленість і дозволяє їм акумулювати сутність права, характерні риси й особливості правової системи або інших соціальних систем. Принцип ставить більш загальні вимоги, а ніж норма [7, с.76].

М.І. Козюбра та С.П. Рабінович пишуть, що принципи права, як саме право, – явище багатогранне, багаторівневе і багатовимірне. За своєю природою принципи права – це правила, які є ідейною основою права; це система положень директивного характеру, яким підпорядковані всі наступні процедури. Якщо досягнути їхньої зміст, то можна зрозуміти одиничні, конкретні явища, що в сукупності позначаються цими принципами. У правових ученнях сучасності наголошується на тому, що природне право не може розглядатися як конкретні правила поведінки, а існує у вигляді правових, морально-правових чи політико-правових принципів. Принципи справедливості, пропорційності, спільного блага, добросовісності, гуманізму й інші тісно пов'язані з концепцією природного права. Вони функціонують як внутрішні, «вбудовані» в структуру суб'єктивних прав ціннісно-нормативні обмеження їхнього змісту та способів здійснення, як загальні орієнтири прийняття юридичних рішень [8; 9].

Грунтовною та широкою видається позиція О.Я. Лаврів в дисертаційній роботі якої наголошено, що принципи втілюються в систему права в цілому та нерозривно пов'язані з розумінням права як єдиної цілісної системи. Кожний принцип права повністю проявляється лише в системі права, у тісному зв'язку з іншими нормами та інститутами. Принципи права є відображенням об'єктивно існуючих відносин між людьми (економічних, політичних, моральних) із притаманними їм інтересами, протиріччями, компромісами, потребами та обумовленими закономірностями розвитку цього суспільства. Це є керівні положення, які становлять основу (суть) правового регулювання суспільних відносин. А це значить, що система суспільних відносин регулюється не спонтанно, а відповідно до певних принципів, які органічно притаманні цій системі права. Принципи права стають реальними та дієвими регуляторами поведінки людей, які добре засвоюють загальні вимоги права, не завжди знаючи конкретні норми права. Тобто йдеться про суб'єктивне сприйняття принципів. Виходячи з цих позицій, принципи права, вважає вчена, необхідно розглядати з урахуванням як єдності, так і особливостей обох вказаних аспектів, тобто виокремлювати принципи в об'єктивному та суб'єктивному їх значенні [10, с.15].

Згідно до позиції С.Л. Дерев'янкіна, правові принципи – це загальнообов'язкові вихідні нормативно-юридичні положення, що відрізняються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю, що визначають зміст правового регулювання і виступають критерієм правомірності поведінки і діяльності учасників регульованих відносин. Принципи права по своїй сутності є узагальненим відображенням об'єктивних закономірностей розвитку суспільства. Властивості універсального й абстрактного освоєння соціальної дійсності обумовлюють їх особливість у структурі правової системи, механізмі правового регулювання, правосвідомості таке інше. Принципи права є синтезуючими положеннями, що поєднуються зв'язками, ідеологічною основою походження, утворення, становлення і функціонування правових явищ. Вони визначають нормотворчу і правозастосовну діяльність, координують функціонування механізму правового регулювання, являються критеріями оцінки правомірності (правової природи) рішень

органів державної влади і дій громадян, формують правове мислення і правову культуру, зміцнюють систему права. Принципи права виникають при наявності відповідних об'єктивних умов, мають історичний характер або відображають результати раціонального, наукового осмислення закономірностей розвитку об'єктивної дійсності. Форми існування принципів права різноманітні: у вигляді вихідних положень правових теорій і концепцій, як правові орієнтири суб'єктів права, змісту правових норм або їхніх груп, вимог правового регулювання, правових цінностей тощо [11, с.38].

О.П. Герасимчук пропонує висновок, відповідно до якого принципи служать нормативними основами права, що покладені в його зміст, виступають як орієнтири його формування, що відображають його сутність і основні зв'язки, які реально існують у правовій системі. У принципах зосереджений світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації. Тому принципи права можна назвати ціннісним стрижнем правової матерії, своєрідним «вищим правом». Принципи мають нормативний характер, їх поява об'єктивно зумовлена, фіксуються у зовнішніх формах права, забезпечуються державою. На відміну від норм, принципи не мають власної, притаманної лише їм зовнішньої форми, – вони розчинені у нормах, пронизують усю правову матерію; спрямовують розвиток і функціонування правової системи суспільства; мають вищий рівень абстрагування від врегулювання відносин; знаходяться над рівнем норм, визначають їх ціннісну орієнтацію (спрямованість), служать позитивним зобов'язанням; мають тривалу стабільність і зворотну дію в часі; сприяють подоланню прогалів у праві [12, с.30].

Висновки. Науковий аналіз різних концепцій з приводу змісту, значення та особливостей правових принципів дав можливість сформулювати визначення даної категорії в царині лобістської діяльності. На нашу думку, це система фундаментальних, керівних, розчинених у законодавстві засадничих вимог згідно із якими має відбуватися функціонування інституту лобізму та передбачений ним тип лобістської діяльності. Законом України «Про лобіювання» від 23.02.2024 №3606-IX установлено, що лобіювання на сьогоднішній день здійснюється з огляду на принципи законності, прозорості, підзвітності, відповідальності, професійності та етичності [13].

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів. Уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубінінського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2011. 784 с.
2. Шмаленя С.В. Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Запоріжжя: Інститут права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету. 2008. 236 с.
3. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів. за ред. А. Є. Конверського. К. : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
4. Енциклопедичний словник з державного управління. уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
5. Колодій А.М. Права принципи. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Права_принципи.
6. Фулей Т.І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: автореф... дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2003. 24 с.
7. Руднев О.М. Гендерна рівність у праві України: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Харків: Національна юридична Академія України імені Ярослава Мудрого. 2002. 178 с.
8. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 144.
9. Рабінович С. П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні : монографія. Львів : ЛДУВС, 2010. С. 387.
10. Лаврів О.Я. Система принципів трудового права України: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.05. Київ: Національна академія наук України. 2006. 211 с.
11. Дерев'янкін С.Л. Публічність та диспозитивність у кримінальному судочинстві: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2005. 226 с.
12. Герасимчук О.П. Диспозитивність та її реалізація потерпілим у кримінальному судочинстві України: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2008. 257 с.
13. Про лобіювання: Закон України від 23.02.2024 №3606-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. №18. Ст.77.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025
Дата публікації: 28.11.2025